

GUJARAT-PSC

State Civil Services

Gujarat Public Service Commission

પેપર - ૧ - ભાગ - ૨

ભારતનું બંધારણ

અનુક્રમણીકા
(INDEX)

બંધારણ (Constitution)

વિષય	Page No.
⇒ બંધારણનો પરિચય	1
⇒ બંધારણ સભા	3
⇒ વિશ્વના દેશની બંધારણ પર અસર	6
⇒ ભારતીય બંધારણની વિશેષતાઓ	8
⇒ બંધારણીય સુધારો	11
⇒ રાષ્ટ્રીય પ્રતિકો	14
⇒ આમુખ	15
⇒ બંધારણના ભાગ	17
⇒ અનુસૂચિ	19
⇒ ભાગ-૧ (અનુચ્છેદ ૧ થી ૪)	21
⇒ ભાગ-૨ (અનુચ્છેદ ૫ થી ૧૧)	24
⇒ ભાગ-૩ (અનુચ્છેદ ૧૧ થી ૩૫)	26
⇒ ભાગ-૪ (અનુચ્છેદ ૩૬ થી ૫૧)	36
⇒ ભાગ-૫ (અનુચ્છેદ ૫૨ થી ૧૫૧)	43
⇒ ભાગ-૬ (અનુચ્છેદ ૧૫૨ થી ૨૩૭)	53
⇒ ઉપરાષ્ટ્રપતિ	57
⇒ વડા પ્રધાન અને મંત્રી પરિષદ	58
⇒ મુખ્ય મંત્રી અને મંત્રી પરિષદ	61
⇒ સંસદ	63
⇒ લોકસભા અધ્યક્ષ અને ઉપાધ્યક્ષ	69
⇒ રાજ્યસભાના સભાપતિ અને ઉપસભાપતિ	71
⇒ વિધાન સભાની અને પરિષદની રચના	74
⇒ સંસદની પ્રક્રિયા સંબંધી મહત્વપૂર્ણ શબ્દાવલી	77

⇒ પોઈન્ટ ઓફ ઓર્ડર (Point Of Order)	81
⇒ નાણા ખરડો	84
⇒ ભારતની નીધીઓ / ભંડોળ	89
⇒ બંધારણીય સુધારો	91
⇒ સ્થાયી સમિતિઓ	92
⇒ સર્વોચ્ચ અદાલત (Supreme Court)	95
⇒ લોક અદાલતો	103
⇒ બંધારણીય સંસ્થાઓ	107
⇒ જાહેર સેવા આયોગ (UPSC)	109
⇒ નાણાં પંચ	111
⇒ અનુસૂચિત જાતિ આયોગ	112
⇒ અનુસૂચિત જન જાતિ આયોગ	113
⇒ ગેર બંધારણીય સંસ્થાઓ	116
⇒ નિયમનકારી સંસ્થાઓ	120
⇒ Right Issue	125
⇒ ભાષા	127
⇒ રાષ્ટ્રીય કટોકટી	131
⇒ ઘોષણા અને મંજૂરી	132
⇒ રાષ્ટ્રપતિ શાસન	134
⇒ કેન્દ્ર શાસિત પ્રદેશ	136
⇒ કેન્દ્ર અને રાજ્ય સંબંધ	141
⇒ રાજ્યની ધારાકીય સત્તા પર કેન્દ્રનો અંકુશ	143
⇒ નાણાંકીય સંબંધો	144

જંધારડા

જંધારડા એટલે શું?

→ જંધારડા એ દેશનો મૂળભૂત દસ્તાવેજ છે. જે અનુસાર સરકાર દેશનો વહિવટ કરે છે.

→ જંધારડા દેશના લોકોને, સત્તાધારીઓને ઠેકાણે અધિકારો, દૂરદેશો સાથે છે અને સાથે સાથે તેમની સત્તાની સીમાઓ નક્કી કરે છે.

- જંધારડા લિખિત અથવા અલિખિત પણ હોય છે.

દુ. :- ઇંગ્લેન્ડ & ઇન્ડિયા

જંધારડાના કાર્યો :

→ એવો પાયાના નિયમોનો સમૂહ ઉપલબ્ધ કરાવે છે જેથી લોકોને રાજ્ય ઉપર વિશ્વાસ લગી શકે.

→ સત્તાની રૂપરેખા ઘડી આપે છે, સત્તામાં વિશિષ્ટ લોકોને શક્તિ, તેની જામલ કરવાની શક્તિ તથા તે અંતર્ગત ખર્ચાલ ધના તેના ઉપાચારની વ્યવસ્થા પણ કરે છે.

→ જંધારડા સરકારને એવી સત્તા પ્રદાન કરે છે જેથી જનતાની અપેક્ષાઓને પૂર્ણ કરી શકે તથા ન્યાયપૂર્ણ વિકાસશીલ સમાજનું ઘડતર થઈ શકે, તે માટેનું વાતાવરણ સર્જે શકે.

* જંધારડાની પ્રકારો

વ્યાવરણ આધારે તે પ્રકારો પ્રચલિત છે.

1) લોકીકૃત દુ. :- બ્રિટન

2) સમવાયતંત્ર દુ. :- અમેરિકા

• ભારતીય જંદારણ જંનનુ મિક્રાડા છે પરંતુ વધુ સમતાવતંત્ર પ્રકારનું છે.

• વિશ્વનું સોદો મોટું લિખિત જંદારણ છે.

• વિષય : વિશ્વનું 1st લિખિત જંદારણ ફ્રાન્સનું.

• વિશેષતાઓ ; જાદમાં

• વિકાસના ઇતિહાસના તબક્કા :

1) ડેપુટીના શાસન દરમ્યાન (1549-1858)

2) બ્રિટિશ તાજના શાસન દરમ્યાન (1858-1946)

3) આઝાદી પછી (1947 જાદમાં)

• જંદારણ સભા ;

→ પ્રથમ ઉલ્લીખ 1922 માં, ભારત શાસન અધિનિયમ 1919 લાગુ થતા જાદ મુદ્દામાં ગાંધીમુજી ડ્યોઈ.

• જંદારણ સભાનો પ્રથમ પ્રયાસ 1928 માં મુંબઈ આર્યોજીન સર્વેદલીય સંમેલનમાં મોતીલાલ નટૈરની અધ્યક્ષતામાં નિયુક્ત સમિતિ વડે "નટૈર રિપોર્ટ" દ્વારા કરવામાં આવ્યા.

• જંદારણ સભાનો વિચારનું ઓપરારિક રૂપથી પ્રતિપાદક એમ. એન. રોય દ્વારા કરવામાં આવ્યું. ડૉઝીસ કારીબારોજી સૌ પ્રથમ 1934 માં જંદારણ સભા સભાનો માંગ કરી.

• જી અંતે બ્રિટિશ સરકારે 1940 માં સીગર-2 સોલિસ વડે સ્વીકાર કરી. 1946 માં ડેલિગેટ મિશન યોજના આધારે જંદારણ સભાનો સભા કરવામાં આવ્યા.

- वस्ती आधारे प्रांतीय व ऐश्वी रजवाडा आंमं लंधारण सभानी लईडणी वडियाडी डरी.

10 लाम - 1 लईड.

A) प्रिटीशर वडी प्रत्यक्ष शासन प्रांतोमांथी	292
B) ऐश्वी रजवाडा आंमोथी	93
C) डमिशनर प्रांतोमांथी	4

389

Facts: लधु सभ्यी ड्या प्रांतोमांथी ० - संयुक्त प्रांत
लधु सभ्यी ड्या रजवाडाओथी ? - प्रेशुर.

- परंतु 3rd-जुनी मॉन्ट लैटन प्लान अंगर्त लारनड-पाड डूटा याडया. जेथी कुल सभ्यसंख्या 389 मांथी ल. लंधारणसभानी संख्या 299 थध गथी.

- आ 299 मांथी 184 सभ्यी दाजर रड्यां. व 26 नवेमेलर 1949 ना रोजे लंधारण उपर रस्ताक्षर ड्यां.

• लंधारण सभानी डारवाडी :

- 9th डिसेमेलर, 1946 ना रोजे लंधारण सभानी प्रथम लईड मळो. जेमां डी. सरियादामेड सिन्डी लंधारणसभानी अस्थाथी अड्याक्ष लग्या.

- 11th December, 1946 ना रोजे लोभु लईड मळो, जेमां डी. राजेंद्र प्रसाद सभानी मुंटाथेला अड्याक्ष, अर. ली. अने. राय लं. सभानी सभाडूकार तरीडी लोभडुंड पाज्या.

13th December, 1946 ના રોજ જવાહરલાલ નહેરુ વડે
 બંધારણની ઉદ્દેશ્ય પ્રસ્તાવ (Objective Resolution)
 રજૂ થયો. જે. બી. એન. રાવ વડે નેચાર કાચલે
 આ પ્રસ્તાવ 22 Jan. 1947 ના રોજ સ્વીકાર્યો. જે
 આગળ જતા બંધારણની પ્રસ્તાવના બની.

બંધારણ બનાવવા સીવાયના કાર્યો - રા.ધ્વજ (22 July 1947),
 ઝીમનવૈલ્થ (1949-50), રા.ગાન (24 Jan, 1950), રા.ગાન (11)
 ડી. રા. પ્ર. સુંડગી.

• બંધારણ સભાની સમિતિઓ

- કુલ 23 સમિતિઓ માંથી આગળથી સમિતિઓ અને તેનો
 અધ્યક્ષ,

A) સંઘ શક્તિ સમિતિ સંઘાય સંવિધાન - જવાહરલાલ નહેરુ
 સમિતિ રાજ્યો સાથે વારાધારી

B) પ્રાંતિક સંવિધાન સમિતિ મુળભૂત - સરદાર
 અધિકારી તથા અલ્પસંખ્યાકોને લગતી સમિતિ વલ્લભભાઈ પટેલ.

C) પ્રાંત સમિતિ (Drafting Com.) - ડી. બી. જી. ડા. આઈડર
 2 + 6.

D) પ્રક્રિયા સમિતિ (Rule of Procedure) - ડી. રાજેન્દ્ર પ્રસાદ.

• 29 ઓગસ્ટ 1947 ના રોજ મુસદ્દા / પ્રાંત સમિતિ.

• પ્રથમ પ્રાંત - February - 1948

• 266 દિવસ તેમણે ચર્ચા

• 26 નવેમ્બર 1949 ના રોજ સ્વીકાર.

આ દિવસે નાગરિકતા, સુંડગી, કામચલાઉ સરકાર ત્ર સંસદ
 ડ્રોઈટોની કોંગ્રેસીઓ લાગુ થઈ ગઈ. તેથી આ દિવસ
 26 Nov. "કાચલાઈવિસ" તરીકે ઓળખાય છે.

- अन्त्य कायदाद्वय मंगेवार्धमो २६ जन. १९६० थो लागु करवामा भावी नैने लंघारशीय प्रारंभ दिवस (Day of Commencement) "प्रभसनाड दिवस" तरोडे उक्तेवामां भावै छै. त्या सुधा CA कायडारो धारागूड जनी रडो.

Facts : लंघारशामां सामुज, ३९६ अनुसूटे ह अनुसूयिजा व २२ भाग जना.

→ झालमां सामुज ८१ ५५५ अनुसूटे, १२ अनुसूयिजा व २२ भाग छै.

→ जनावना - २ वर्ष, १५ मदिना १४ दिवस.

→ डी. जी. आर आंजैडकर - लंघारशाना पिता (modern mara) इटैवाथ छै.

• शमथलाउ सरकारनु प्राइप (१९५६)

क्यादरलाल नदरे - वडाप्रधान, विदेश मंत्री

वल्लभभाइ पटेल - गूडप्रधान, सुयना, प्रसारडा

असद्वैसिंद - रडामंत्री

लियाकतअली जान - नाडामंत्री

सी. राजगीपालायारी - शिक्षा

डी. राजेंद्र प्रसाद - भाध व कृषि.

राज नादर अली जान = स्वास्थ्य / आरोग्य मंत्री

भारतनां जंदारडामां कयांदा शु लाव्या ?

• भारतीय शासन अधिनियम, 1985

- ५३ भागनां जंदारडा
- समवायतम - प्रांतिय स्वतंत्रता
- इयौडरीना भोगवाडिजा
- न्यायपालिकाजी
- भेदरे सेवा आवी
- राज्यपालनी पदाधीकार
- राजनीतिनी मूलभुत संस संरचना

• जिस्टन

- संसदीय सरकार
- डायटानुं शासन
- डायटी जनापवानी पद्धति
- अडल नागरिकत्व
- डीजीनेट पद्धति.
- ड्रि-सटनामक शासनपुडाली.

• अमेरिका

- आमुन / पुस्तावना
- मूलभुत अधिकारी
- सर्वोच्च न्यायालय
- सर्वोच्च न्यायालय व उच्च न्यायालयना

न्यायाधीशीने टटाववा

- न्यायीक पुनः अवलीडन
- न्यायपालिकाजी स्वतंत्रता
- राष्ट्रपति पर महाभियोगी
- उपराष्ट्रपतिपट.

• આચાર્યો

- રાજગણિના નિર્દેશક સિંદ્ધાગી
- રાષ્ટ્રપતિની ચુંટણીની શક્તિ
- રાજ્યસભામાં રાષ્ટ્રપતિ વડે પસંદગી પામતા આવ્યા.

• કોર્ટ

- સત્તાવાદીતંત્ર પણ સશક્ત કેન્દ્રવાળી વ્યવસ્થા.
- અવશિષ્ટ શક્તિઓ કોર્ટે પાસે (Residuary powers)
- કેન્દ્ર દ્વારા રાજ્યના રાજ્યપાલોની નિમણૂક
- સર્વોચ્ચ અદાલતની સલાહકારી ભૂમિકાઓ.

• સૌરેટ્રીલિયા

- સંયુક્ત યાદી
- લીપાલ, વાહાજયની સ્વતંત્રતા
- લંબે શૂણ્ણી સંયુક્ત લોકક
- કેન્દ્ર - રાજ્ય સંલંધ.

• જર્મની

- ક્રોડી દરખાન મૂલભૂત સધિકારોની મોકૂડી

• પક્કર

- મૂલભૂત ફરમી
- ન્યાય (સામુજમાં સામાજિક, આર્થિક વ રાજકીય ન્યાય)

• શૂન્ય

- સ્વતંત્રતા, સમાનતા, જંધુત્વ
- ગણતંત્ર

• સાઉથ આફ્રિકા

- જંધારકામાં સુધારા
- રાજ્યસભાના સભ્યોની ચુંટણી

• भ्रपान

• कयदा द्वारा स्थापित प्रक्रिया (procedure established by law)

• भारतीय जंघारणाना विरुधना आ ;

- लॉजामा लॉजु लिजिन जंघारण
 - विरुधना विविध जंघारणाना सभाविश
 - भारत शासन अधिनियम, 1975, जे लॉजो दस्तावेज.
 - संघ व राज्यांनुं अडे व जंघारण
 - नौगीलक, राज्यांनो वैविधता.

• विरुधना प्रमुभ जंघारणाना प्रभाव

• गभयता - अन्मयतानुं मित्रडा

• उजु: साधो जडुमती, विशिष्ट जडुमति.

→ समवायतंत्र पधधति परंतु केंद्रीयसना तरडं कुडैल.

↓

•

• जी सतासी	• सजल केंद्रीय सना
• सताना वटेंधडा	• अडे व जंघारण
• लीजिन जंघारण	• अडे व नागरिकत्व
• पुस्त जंघारण	• संकलित न्यायतंत्र
• न्यायतंत्रनी स्वतंत्रता	• जंघारणीय परिवर्तन शीलता
• द्वि-सदनात्मक शासन व्यवस्था	• सजल भारतीय सेवा
	• कथकेटीनी भौगवार्धआ.

• संसदीय शासन प्रणाली

- नाममात्र व परेजरा कारीजारी
- जडुमतीय प्रहानुं शासन
- भौगीली धारासमाना सन्धय जंघा
- कारीजारीनी सामुहिक धाराडिय जवाजदारी

- વડા પ્રધાન અથવા મુખ્ય મંત્રીની leadership
- લોકસભા | વિધાનસભા બંધારણ થવી (Dissolution).
- સંસદીય પ્રત્યુત્તર જવાબો સર્વોચ્ચતાનું સમન્વય.
- ↓
- લેઝરડોટ સુધારણાની સત્તા
- ↓
- જવાબો પુનઃ અલોકન.

- સંકલિત અને સ્વતંત્ર જ્યાં ત્રીજા
- મૂળભુત અધિકારો - રાજકીય લોકશાહી
- રાજનીતિના માર્ગદર્શક સિદ્ધાંત (સમાજીક & આર્થિક લોકશાહી)
- મૂળભુત ફરમી (રાજકીય લોકશાહી) (૫૨ માં જ.સુ. ૧૯૭૬)
- લિંગ સમતાપૂર્વક રાજ્ય.
- સર્વભોમ પથસ્તુ મનાધિકાર
- સેક્યુલર નાગરિકતા (PDA) (બંધ ભારત) (EXCEPT ૭ & ૧૨).
- સ્વતંત્ર સંસ્થાઓ
- ઇન્ડિપેન્ડેન્સી મેગાવર્ષો (દીનુજગલ પ્રકાર)
- ત્રિ-સ્તરીય સરકારી વ્યવસ્થા

(૫૩, ૫૫ માં જ.સુ. - ૧૯૭૨)

ભાગ ૧, અનુચૂચિ ૧૧, ભાગ ૧-૧, ૨-૧૨.

Facts : , વિગ્રહમાં સંસદ સર્વોચ્ચ છે.

- સમીક્ષામાં જ્યાં પાલિકા સર્વોચ્ચ છે.
- ભારતમાં સંસદ અને જ્યાં પાલિકા યોગાવૈ.
- ક્ષેત્રમાં સર્વોચ્ચ છે.

• जट्टमति ;

• सबट जट्टमति (Absolute) :

गूडना कुल संख्याना ५०% करना वधु

• सादी जट्टमति (Simple) ;

गूडनां टावर अथ व वीट आपी गीमना ५०% करना वधु.

विस्थासनी / अविस्थासनी मग	अनुसुचि , २, ५, ६
नाकां भरडी (Money बां.)	अनुसुचि - ३, ५, १६९
अध्यक्ष, उपाध्यक्षनी चुंरडी	(LS)
अनुसुचि - ३५६, ३६० व इतिडी नामंभूर	इरवा.

• असरकार जट्टमति (Effective) : सादी जट्टमति

• असरकार संख्याना ५०% करना वधु मग.

OR गूडना जया संख्याना ५०% करना वधु.

असरकार संख्या = कुल संख्या - भाकी जयासी.

• उपरापट्टपतिना (महालियागी) (अनु-६७ (b)) जरजासा

• अध्यक्ष, उपाध्यक्ष, उपसलापतिनी जरजासा.

• विशेष जट्टमति (Special) ;

अनुरोध 249 - राज्याधीमानी जाजनी राष्ट्रीय उतना कायदी
अनुरोध 312 - मजिल भारतीय सेवाजो.

↓

कुल हाजर रडैला व वोट आपी तिमना 2/3 सन्ध्याणी.

- अनुरोध 368 - संविधानमा सुधारखानी सगा व प्रडिया
- SC / HC ना ग्याथाधीरा, CAG, CEC नी जरमासा,
- इरौडरी सगत थालु राजवा.
- अनुरोध 169 - राज्यामा विधानपरिषदनी नाजूदी (का मा) ठर रचना

↓

कुल हाजर रडैल व वोट आपी तिमना 2/3 सन्ध्या
व ठरनी कुल सन्ध्याना 50% करना वधु (संश.क.)

• अनुरोध - 61 राष्ट्रपतिना महात्मियांग

↓

ठरनी कुल सन्ध्यासंख्याना 2/3 सन्ध्या करना वधु.

जंघारणीय सुधारा :

• जंघारखाना लाग 20 ना अनुरोध 368 मां
जंघा सुधारा व तिमनी प्रडियां वरनि करवामां
आप्यं दी.

• 1973 માં કૌશલનંદા ભારતી કૌસમાં ડૉ અરે કચુ કૌ સંસદ લંધારણના હોષ પડા ભાગને ભરલી રકિ છે. પડા લંધારણના મુલભુત માલખાની નદી.

- લંધારણની સર્વોચ્ચતા
- કાયદાનું શાસન
- લંધારણની પ્રસતાવના ઉદ્દેશ
- અનુ-32
- ન્યાયિક પુનઃ સ્વલોકીકરણ
- પંથનિરક્ષીત
- વ્યક્તિની સ્વતંત્રતા ક ગારિમા
- રાષ્ટ્રની એકતા ક સખંડિતતા
- સમાજનાનો સિદ્ધાન્ત
- ન્યાયપાલિકાની સ્વતંત્રતા
- ભાગ-3 ના મુલભુત અધિકારીની સાર
- સંસદીય પ્રકાલીનું શાસન
- સ્વતંત્ર ક નિષ્પક્ષ ચૂંટણીનો અધિકાર

• લંધારણમાં સુધારા પ્રકા રીતી -

1) સંસદમાં સામાન્ય બહુમતિથી.

અનુચદૈ - 3 - રાજ્યીનું પુર્નગઠન નામ/સીમા પરિવર્તન

અનુચદૈ - 4 - પ્રથમ ક ચીથી અનુચૂચિમાં પરિવર્તન.

અનુચદૈ - 169 - રાજ્યીમાં વિ. પરિષદની રચના.

અનુચદૈ - 239 (4) - કોન્ડ્રશશિત પ્રદેશમાં વિધાનસભા

અનુચૂચિ - બીચુ, પાંચમી, છઠ્ઠી

2) जंनै गृहणी अलगा अलगा विशीष (2/3) जडुमतिथी

- भूजन्तुग अदिशार
- राजनीतिमा मार्गदर्शक सिध्दांत
- 1 & 3 स्वीकारनी जाजगी.

3) जंनै गृहणी विशीष जडुमति १ अडधाथी पधु विधानसभाकोन) मंजूरी.

- अनु - ५४ - राष्ट्रपतिनी चुंटणी
- अनु - ५५ - " " प्रक्रिया
- अनु - ७३ - उच्चनी डारीजारी सगानी विश्कार
- अनु - १६२ - राज्यनी " " "
- अनु - २५१ - उच्च शासिन प्रदेशी माटे उरय न्यायालय.

भाग-५ : संघीय न्यायालय

भाग-६ : राज्यनी उरय न्यायालय.

• ७ मी अनुसूचि

• अनु ३६४ जंघारशीय सुधारा.

રાષ્ટ્રીય પ્રતિકા ;

રાષ્ટ્ર દેવજી - લંબાઈ : પટીલાઈ - ૩:૨, ચક્ર (૨૫ આરા)
- કિર્તીમુખ - પિંગાલી લોકોના આરનાથ.

રાષ્ટ્રીય ચિહ્ન - સનાતન યાગોના અશોકીના સિંહસનાંભમાંથી
- "સત્યમેવ જયતે" (દેવનાગરી) - મુંડકીષ ગિષ્ટ
- ૨૬ ડિસેમ્બર ૧૯૫૦ સ્વીકારવામાં આવ્યું.

રાષ્ટ્રગાન :- "વૃન્દાવત મન..." જે સચિન્દ્રનાથ ટાગોરે
લઈ મૂળ જંગાળોમાં રચાયું, તેના સિંદ્ધ
સંસ્કરણની અપનાવાયું. પ્રથમ પદ | પાંચ પદ
- પ્રથમ વાર ૧૯૧૧ માં ભારતીય રાષ્ટ્રીય
કોંગ્રેસના કલકત્તા જાગોના ૬૪ માં
અધિવેશન માં ગવાયું હતું.

રાષ્ટ્રગીત :- "વંદેમાતરમ..." જે લોકમયંદ્ર સર્વેશ્વરે રચ્યું
"અનંદમઠ" માંથી લેવામાં આવ્યું છે.
- પ્રથમ ૧૯૧૧ માં ભા. સ. ડી. ના. ૧૨ માં
અધિવેશન માં કોલકત્તામાં ગાવામાં આવ્યું હતું.

રાષ્ટ્રીય = "શિક્ષણ સંવત" આધારીત છે.

પંચાંગ

શિક્ષણ ૧૯૪૬ ઇસ. ~~૧૯૪૬~~

શિક્ષણ સંવતનો પ્રથમ મહિના - એપ્રિલ

૨૨ માર્ચ પ્રથમ દિવસ.

• લિપિ યર લીપિ ની ૨૨ માર્ચના રોજ પ્રથમ દિવસ

• ભારત સરકારે ૨૨ માર્ચ ૧૯૬૧ ના રોજ તેનો
સ્વીકાર કર્યો.

- राष्ट्रीय पथ = चाँद (पीन्थरा राईगस)
- राष्ट्रीय पत्ता = मारि (पापी डिस्-स्टेस)
- राष्ट्रीय युष्प = डमल.
- राष्ट्रीय वृक्ष = वड.
- राष्ट्रीय डल = डीरी.
- राष्ट्रीय नदी = गंगा (2008 था)
- राष्ट्रीय जलधर भुव - डीलिङन माहली (2009)
- राष्ट्रीय विरसन पथु - दाथी.

★ आमुज (PREAMBLE) ;

अमी भारतना लडी भारतनी अड.

→ सर्वभौम

उपरी डीरि नदी, विहीरानी डीरि भाग लडि शडी / आपी शडी

→ समाजवादी

1955 - अवाडी सेशन - उत्पादन साधनीनी समान वट्टिका
 भागगी र न्हाडे होमी साथी रडि शडी र विशास.

→ विन संप्रदायिक

हरिक धर्मीनी समान.